

عه بدولۛ ه حمان پاشای بابان له به سه رکرد نه وه یۛ کی ههرۛ می بیتوۛن دا . . ۛ سهوۛ بۛ سکۛنی

ئهو هۛ نه رانه ی ئاگادار و ورده کارن و مۛژوویان نووسیوه ته وه، دانه مرواری وشه ی پۛ گه شه ی کورده واییان هۛ ندۛ ته وه، سینگ و بهرۛ کی پاۛه وان نامه ی ماۛه بابانی مهرد و ۛه ندی نه ته وه ی کوردیان ۛازاندۛ ته وه، که لۛی ده ۛوانین زۛرباش ده زانین؛ ئهو بنه ماۛه له کوردستاندا له چاو هه مووکه س به هۛزی غه وغاو به هۛز و توانا و ده سه ۛاتداری به ناو و ده نگ بوون و که سی هاوچه رخیان هاوسه نگیان نه بووه، میرنشینی بابان پتر له دوو سه د ساۛ مایه وه و ده ورۛ کی ئاشکرای هه بوو، هه ندۛ جار به تایبه تی که ده سه ۛات و توانایان پهره ی ده سه ند، شه ۛ و شۛۛیان له گه ۛ وۛاتی فارس و مه مالیکه کانی ژۛرده ستی عوسمانیه کان ده کرد، هه ندۛك جار ئهو شه ۛانه گرم ده بوون و ته شه نه یان ده کرد و مه سه له ی کوردیان ده بزواند و ده خسته بهرده م و زمانان.

خولی دووه می میرنشینی بابان له بۛانه وه ی چهرخی یازده یه می کۛچیدا که (فه قۛ ئه حمده ی داره شمانه) بناغه ی فرمانۛه وایی له و مه ۛبه نده دامه زراندۛ ته وه و سلۛمان به به ی کوۛی گوشادتری کردۛ ته وه، هه تا ساۛی 1699ز حوکمداری بووه و بانگ کراوه ته ئاستانه و کراوه ته پاشاو که رکوک ی پۛ سپۛراوه، ده کرۛ بۛۛین مۛژووی نوۛی سلۛمانی به سه ره هۛدانی بابا سلۛمان له نیوه ی دووه می سه ده ی حه قده وه ده ست پۛده کات، بابا سلۛمان دامه زرۛنه ری دوا ده سه ۛاتدارۛتی میرنشینی بابان بووه، که له و ههرۛمه دا حکومه تیان کردووه. به هه وۛ و ته قه لاکانی سلۛمان پاشا ده یویست بگاته دام و ده ستگایه کی کوردی سه ربه خۛ، تا گه یشته ۛاده یه کی وا ده وۛه تی عوسمانی ساۛی لۛ ده کرده وه و ده ترسا به ته نیا په لاماری بدا، له بهر ئهو له گه ۛ ئۛران یه ك له دوا ی یه ك په لاماریان ده دا، تا ساۛی 1699 به سه ریدا زاۛ بوون، دواتر میرایه تی به ئیبراهیم پاشا گه یشتووه و بۛته سه ردار و له ساۛی 1784ز حکومه تی به ده سه ته وه گرت و بۛئارخۛیانی، شاری سلۛمانی بنیاتناوه و پایته ختی له قه ۛاچوالانه وه گواستهۛ ته وه بۛ سلۛمانی.

له ساۛی 1784ز سنووری ده سه ۛاتداریه تی بابانه کان له پانترین شکۛی خۛیدا بریتی بوو له کۛیه و بانه له باکور، کفری و قهره ته په له باشوور، هۛندۛك جاریش ده گوترا به لای باشووردا، "مه نده لی" و "

به دره "شی گرت" ته وه.

له سهرده می عه بدول ه حمان پاشای به ناوبانگی میرنشینی باباندا بهرده وام له وه ی سهر به خ یی دابوو توانی ده و له تی عوسمانی ب ن ته له رزین و له ده وری ئەمدا میرنشینی بابان گه یشته ئەوپه ی به ه زی و سهر به خ یی ته و او، ههر له بهرئه وهش کار به دهستانی عوسمانی به در ئایی بیست و س سا ی حوکم انی وازیان ل نه ه نا و هه میسه به گزی داده چوون.

ئه و ه حمان پاشا وه کو هه موو میره کانی بابانی پش خ ی ناپاکی سیاسه تی ههر دوو ده و له تی ئ ل ران و عوسمانی هه میسه ک ش ی ب دروست کردووه، بیری سهر به خ یخوازی و گه شه و پ شکه و تنی و ات و کرده وه کانی ئاو ه حمان پاشا نموونه ی به رزی شانازی پ وه کردن، وه ک ئەوه ی شاعیری میللی ئەو ئ ژانه (عه لی بهرده شانی) به ش عر ده یانگ ته وه، لای ئاو حمان پاشا نه کار کردن ب عوسمانی و نه خزمهت کردنی ئ ل ران، ته نیا ب سوود و خ ش ی و ات و میللهت ت ک ش او، له بهرئه وه ههر دوو ده و له تی عوسمانی و ئ ل ران هه میسه نزیکه کانی خ یان ل است ده کرده وه ب ک ش ه و ململان، ههر ب یه له ماوه ی حوکم انی عه بدول ه حمان پاشادا (1789-1813) شهش جار کاری میرنشینی بابانی گرته دهست، ه لزو ده سه اتی میرنشینی بابان له سهرده می ئەودا وه کو نه وار ده ت: گه یشته لوتکه ی ههر به رزی، ئیدم ندس دانی پ داده ن ت: حکومه تی عه بدول ه حمان پاشا به و اه ت تاسه رده می ئ مهش به رده وام بووه و سهره ای ئەو هه موو چه رمه سهریه ی به سهری هاتووه، ه شتا کات و ده ورانی ئەو حکومه ته له م شکی خه کی کوردا وه ک: سهرده می سهر به خ یی نه ته وه ی کورد یادی ل ده کر.

له سهرده می ده سه اتی عه بدول ه حمان پاشادا ههر می بیتو ن یه ک ل بووه له ناوچه کانی سنووری قه له م هوی میرنشینی بابان، ههر می بیتو ن هه میسه د س زی خ ی ب حوکم انانی سل مان ی دوو پات کرد ته وه، ئەو کاته ل بیتو ن سهرده می حه مه دئاغا بووه، ب سهردان و به سه ل رکردنه وه و نو کردنه وه ی په یمان یابه ههر ه یه که وه ب ت حه مه دئاغا له بیتو نه وه به دهسته سوار که وه له قه اچوالان میوانی پاشای بابان بووه، پاشا له و ماوه میواندارییه یدا به و بردنی ههر مه کانی مهرگه و بیتو ن و ئاک یه تی به و سپاردووه، له و باره یه وه شاعیری میللی عه لی بهرده شانی ده ت:

مهرگه و بیتو ن و ئاک یه حه مه دئاغا بهشی ت یه

ئاو ه حمان پاشا له قه اچوالان نزیکه ی په نجا ئ میوانداری حه مه دئاغای کردووه و له لای خ ی ه شت ته وه، ب گومان پاشا که حه مه دئاغای ئەم ماوه در ژه به میوانی له لای خ ی ه شت ته وه ک ی دیوه خان گهرم بووه، ته گبیروا ز ر کراون و گ دراونه ته وه،

به داستان گ...انهوه و سواری و مبارزی و... تاد، کاتیان به سهر
بردووه. بگومان ل...لینهوهی ز...ری له سهر بارود...خی به...وه چوونی
قه...هوهی میرایه تی بابان کراوه.

تا کو ماوهی سهر دانی همه دئاغا ته واوده ب...ت، ئهو...ژهش که
همه دئاغا م...ت ده خواز...ب...گه...انهوه، له کاتی گه...انهوهی
همه دئاغادا پاشا ههروا به سادهیی به...ی نه کرد...تهوه، ز...ر به شک...وه
به...ی کردووه تهوه و ب...خ...ی به له شکره...اوهوه تا کو بیتو...نی
ه...ناوه تهوه. ئهو...اوهش ئهسته مه...اوبووه،...او...ئهرزو ئاسمان...
بووه، تاژی و باز و شه...ن و سهگی به رازگری ت...دا به کارها توون، پتر
له پ...نج سهد سواری چالاک به شداری ت...دا کردووه، ههر و...اخ...ک به توانا و
ههر سوار...ک دایمه سوار نه بووب...به که...کی ئهو...اوهی نه ها تووه، ئهم
...اوه...اوی شک...مه ندی و...زل...نانی همه دئاغا بووه. نزیکه ی س...
ههفته یه کاتی پ...چووه، ههردهسته سوار...ک بارگه و زه خیره و
پ...ویستیه کانی خ...یان به یه کهوه له و...اخ...کی باری بار کردووه، کاتی
...او...پایزبووه، چونکه له هه ند...ک شو...نان برنج دووراوه تهوه پهر...ز
په یدا بوون، لهم باره یهوه عهلی به رده شانی ده...ت:

ق...ق... تهیر...کی به دغه...ه له برنججا... ده لهوه...ا

دوو س......ژان پ...ش ئهوهی...او دهست پ...بکات پاشا زه مینهی به شداری
کردنی...اوی خ...ش کردووه و دایه رهی به سواران کردووه:
به مهرحه مهت گو...بد...ر...با بچینه سهیری دایه ر...

...او له قه...اچوالانهوه به ره و خوارووی...ژه...ات...یشتووه و
که و تووه ته دهشتی به رینی خ...ش...اوی شاره زوور:

له خاک و خ......به ملاوه...او که ران ههر...اوه...اوه

له شاره زوور یشهوه به ره و...ژئاوا گه...اوه تهوه به ن...وانی گ...ه زه رده و
سوله یمانیه دا به دهشت و ب...شه...ان و چه می تانجه...و به کره ج...دا، ب...
داو...نی چای پیره مه گرون و دهشتوچه می تابین و سووس...و ز...یند...
به قه راغ ز...یه دا ئاوا بوون ب...دهشتی مهرگه و به گوندی بنگردا به ره و
چای ئاس...س...یشتون، له دوا...نی چیدا له گوندی به رده شانی کاکهلی
شاعیر ماوه یه کی باش پاشا له سهر به رد...ک دانیشتووه و چاوی...زی
به به رده شان و چای ئاس...سی کاره ساتاندا گی...اوه و له دوا ییدا
سوار بووه...تهوه، له ب...ری گرده کی کهفه...مامزی گو...مقهستی گه ردن
ب...ندی کلک ئا...ا، به ره و بیتو...نی به چ...م و چ...مه...ان ئاژ...یه تی و
له ده ربه ندی ن...وان پشدر و بیتو...نی (ز...ی بچوک) په...یوه تهوه و
به بناری چای ک...وه...هشدا پ...شه نگی ک...شاوه و له گوندی (قو...ه گ...یه) ی
عه شیره تی (...ه مکان) باره گای کاتی خ...ی ل...داناهوه. به ش...کیش له...اوچیان
ههر له ده ربه ندهوه به ره و دهشتی پشدر ئاوا بوون و له برنججا...ی
که نجا...هو (خ...ه ج...) یان...اوی خ...یان دابه شیوه:

دابهش کړا له خو هغه په پاشا گه يیه قوه گه په
پاشا له گوندي قوه گه په بارگه څي داناو و دواي دوو ژان او
دهشت بېتو ښه بېاري او به تا بېووني داوه:
فرمايشتهکن او به تا بې قشهنمان بابهرو ما بې
پاشا له قوه گه په همه دئاغاي به شو ښي کاري څي سپاردووه و
نام ژگاريشي کردووه، به شه کهي کم نيه و پېويسته دې خه ځي
ابگر ټ و کهس لده ستاني هاوارنه کات و نه نا و ئاغايه کي
به ويژدان و داد بېت:

بېباس و تاجپاي گه نا ځو کمت وهرگرت کهس نه نا
له دواييدا پاشا له قوه گه په يوه بهرو کي په کهوتوه ته، له کي يهش پاش
ميواندارييه کي چه ند ځي ژي کي يان، پاشا ئواره يه کي به دره نگه وه
بېاري گه انه وه سبه يني داوه، بې په ئو شه وه تا کو به ياني به قا
و نا به ند و دوکاندار، دوکانيان ه بېوون و کاريان کردووه، به قا و
دوکاندار بې فرشتني پويستي سواران و زيندرووش بې دروونه وه
زيني ه وه شاو، نا به نديش بې توندکردنه وه نا ځي شلق و
خ نا کردني و ځان، ئو شه وه هه تاسبه يني هر ته ته ق و شه شه ق
نا به ندان بووه و دوکانداران پاره يه کي زريان وده ستکه وتووه :
چهرم و قايش و هخت و شه قه برديان به مزو باقه
نا به ندان هر ته قه ته قه

بې سبه يني له کي يوه پاشا به چپاي هه يبهت سو ټانيدا هاتووه ته وه
ديوي د ځي خه له کان به ځي هوار و جه نگه، له گوندي خه له کان ماوه يه ک
له لاي تا قم ځي له سواره کاني څي که هر خه ځي ئو گونده بېوون
ماوه ته وه:

دهسته ي حه سن خه له کاني سم سووري سني ياني
له و شه وه له ز ځي اند ه وه له (ز) يوه په اند ته وه و به بناري
ه نگيني چپاي پيره مه گروني موقه دده سي پيري پير زدا بهرو
قه ځي چوالاني قه ځي فرمان ه وايه تي څي گه اوته وه دياره ځي اوچيش
له داو ځي و بناري پيره مه گروني پدارو درخت و ئاژه ځي کوي ته ق کوت
و به بې او ټنه په يون.

ئم سه فره ي عه بدول ه حمان پاشا سهره ځي گه شت و سه يران، شک و
گه وري ده سه ځي ميرنشي ي باباني پيشانداوه و سنووري ده سه ځي تي
به سه رکړد ته وه و نه ياراني له کاري چه وتيان ئاگادا کړد ته وه،
بې گومان بېتو ښي مه به ندي قاره مانان، بهو سهردانه ي پاشاي بابان،
شه افه تمه ندبووه و ئم پشتيواني ه پاشاي بابان له هر ځي مي بېتو ځي
درب يو، له بهرچاوي د ست و نه يار شک يه کي زياتري به همه دئاغا
به خشيوه .

بۆ ئىم با بەتە سوود لەم سەرچاوانە وەرگىراوہ:

- 1- د. کاوس قەفتان، بابان سەران بۆتان، چاپخانەى (الحوادث)، بەغدا 1985.
- 2- سىسىل جەن ئىدمەندس، كورد تورك عەرەب، وەرگەڤانى: حاميد گەوھەرى، چاپى دووہم، ھەولە، 2004.
- 3- شەرەفخانەى بدلىسى، شەرەفنامە، وەرگەڤانى: ھەزار، چاپى دوھەم، چاپخانەى جەواھىرى - تاران. 1981.
- 4- مامەستا زياد مەدەمىن، ديوانى عەلى بەردەشانى، چاپى يەكەم، چاپخانەى وەزارەتى پەرۋەردە-ھەولە، 2006.